

PRÁVNICKÁ
FAKULTA
Masarykova univerzita

Určování pravomoci soudů v přeshraničních sporech

11.-12.04.2016, Omšenie

**JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.
Mgr. Jana Vnuková**

PRÁVNICKÁ
FAKULTA
Masarykova univerzita

PRAVOMOC VS. PŘÍSLUŠNOST PRAMENY A JEJICH KOLIZE

Mezinárodní pravomoc vs. příslušnost – obecné otázky

- pojmy mezinárodní pravomoc (SK) – mezinárodní příslušnost (CZ)?
- tři základní roviny pramenů
 - vnitrostátní úprava
 - unijní úprava
 - **Brusel Ibis**, Brusel IIbis, dědické nařízení, o výživném
 - mezinárodní smlouvy
 - dvoustranné (typicky o právní pomoci)
 - mnohostranné (specializované – haagské úmluvy, CMR, COTIF, aj.)
- nutné řešit vzájemné kolize

3

Mezinárodní pravomoc vs. příslušnost – obecné otázky

- vnitrostátní právo vs. unijní právo nebo mezinárodní smlouva
- unijní právo vs. mezinárodní smlouva
 - neexistuje jedno všezahrnující řešení
 - obecně: čl. 351 SFEU
 - konkrétní úprava i v jednotlivých nařízeních
 - v kolizních obecnější, v procesním kazuistická
 - mezinárodní smlouva má přednost
 - není-li uzavřena výlučně mezi členskými státy EU (typicky smlouvy o právní pomoci)
 - má povahu *lex specialis* (CMR, COTIF)
 - Luganská úmluva 2007

4

EVROPSKÝ JUSTIČNÍ PROSTOR VÝVOJ, VZTAHY PŘEDPISŮ, INTERPRETACE

5

Evropský justiční prostor

- dlouhodobý vývoj
 - první norma – Bruselská úmluva 1968
 - subsidiární smlouvy, problematická pravomoc ESD
 - další normou Římská úmluva 1980
- zásadní změna – Amsterdamská smlouva
 - specifická pozice VB, Irska + Dánska
- dynamický vývoj po roce 2000
 - procesní i kolizní
 - nejdříve předpisy odděleně pro tyto dvě oblasti
 - nově spojující kolizní i procesní problematiku
- provázání na ESVO – Luganská úmluva 2007
 - „kopíruje“ Brusel I ve verzi 44/2001

6

Evropský justiční prostor – vztahy předpisů

- základ kolize:
 - Řím I a Řím II
- základ proces:
 - Brusel Ibis
- další předpisy:
 - postupně doplňují (tvoří další úpravu)
 - představují alternativy (i když v úžeji vymezených oblastech)
 - Evropský exekuční titul pro nesporné nároky
 - Evropský platební rozkaz
 - Nařízení o drobných nárocích
- objevuje se myšlenka obecné předpisu (obecná část MPS)

7

Evropský justiční prostor – interpretace

- zásadní otázka (nejenom pro normy EJP, ale pro jakoukoliv unifikovanou normu)
- v zásadě obdobné podmínky jako u mezinárodních úmluv
- pravomoc SDEU
- autonomní interpretace (a je to pouze interpretace?)
 - nadstátní, odtržená od národních právních řádů
 - **účelový a systematický** výklad, který může být doplněn komparativním postupem vycházejícím ze zásad společným národním právním řádům
 - 29/76 LTU, 814/79 Rüffer aj.
 - nikoliv až z pozice SDEU, ale všech orgánů aplikujících EU právo

8

BRUSEL Ibis: APLIKAČNÍ PŘEDPOKLADY, HIERARCHIE PRAVIDEL

9

Brusel Ibis – místní působnost

- členské státy EU
- Velká Británie a Irsko - ano
- Dánsko – ano
- *jestliže nějaké pravidlo o pravomoci vede mimo EU, nelze jej využít (může nastat u alternativní pravomoci)*

10

Brusel Ibis – časová působnost

- příslušnost
 - řízení zahájená od 10. ledna 2015
- přesun exekučního titulu
 - rozhodnutí vydaná v řízeních zahájených od 10. ledna 2015 (nikoliv rozhodnutí vydaná od 10. ledna 2015)

11

Brusel Ibis – věcná působnost

- pozitivní i negativní vymezení
- věci občanské a obchodní s mezinárodním prvkem
- mezinárodní prvek – nejenom v subjektech
 - C-281/02 *Owusu* (strany řízení navíc s bydlištěm v jednom státě)
- věc občanská a obchodní = věc **soukromoprávní**
 - 29/76 *LTU*
- vyloučené otázky dle čl. 1 odst. 2

12

Brusel Ibis – osobní působnost

- bydliště žalovaného na území členského státu EU
- tato podmínka neplatí (čl. 6 odst. 1):
 - podnikatel ve spotřebitelském vztahu
 - zaměstnavatel
 - prorogace
 - výlučná pravomoc
- bydliště FO
 - určuje se dle národního práva
- bydliště PO
 - sídlo, ústředí, hlavní provozovna
- neznámé bydliště?
 - *C-327/10 Lindner*

13

Brusel Ibis – hierarchie pravidel

- výlučná pravomoc
- prorogace (omezení u speciálních pravidel)
- speciální pravomoc
- alternativní pravomoc
- obecná (základní) pravomoc
- posun ve způsobu interpretace pravidel
 - odchylky od obecného pravidla musí být interpretovány restriktivně
 - čím zásadnější odchylka, tím restriktivnější přístup

14

BRUSEL Ibis: OBECNÁ PRAVOMOC

15

Brusel Ibis – obecná pravomoc

- kopíruje základní pravidla vnitrostátní příslušnost
- žalobce následuje žalovaného
- osoba s bydlištěm v EU má být žalována ve státě svého bydliště
- soudní příslušnost uvnitř tohoto státu – dle *lex fori*
- využije se vždy, kdy není možné využít jiný typ pravomoci

16

BRUSEL Ibis: ALTERNATIVNÍ PRAVOMOC

17

Brusel Ibis – povaha alternativních pravidel

- užší propojení sporu a sudiště
 - hmotněprávní i procesní charakter spojení
- výběr žalobce mezi obecnou a alternativní pravomocí
- kdy? – umožní setrvat ve státě žalobce
- podmínka bydliště žalovaného v EU
- nelze využít, pokud by pravidlo vedlo k soudu mimo EU (např. dle místa plnění smlouvy)
- stanoví i vnitrostátní místní příslušnost (nikoliv věcnou a funkční)

18

PRAVOMOC VE VĚCECH SMLUVNÍCH
BRUSEL Ibis:
ALTERNATIVNÍ PRAVOMOC

19

Alternativní pravomoc – smluvní vztahy

- smlouva
- kupní smlouva a smlouva o poskytování služeb
- závazek, o němž se jedná (plnenie, ktoré je predmetom žaloby)
- místo plnění

- postup:
 - smlouva resp. nárok ze smlouvy?
 - je to smlouva o prodeji nebo poskytování služeb?
 - je to jiná smlouva nebo takový nárok ze smlouvy o prodeji či poskytování služeb, že nelze použít 7.1.b?

20

Alternativa pro smluvní vztahy – pojem smlouva

- autonomní výklad
- **dobrovolně převzatý závazek** jedné osoby vůči druhé osobě
 - *C-26/91 Handte, C-72/02 Engler*
- spadají sem otázky:
 - existence resp. platnosti smlouvy (*C-38/81 Effer*)
 - nároky z neplatné či neexistující smlouvy
 - porušení smlouvy vč. náhrady škody
 - smluvní přímus, smlouva o smlouvě budoucí
 - společenská smlouva a nároky z ní (*C-34/82 Martin Peters*)
 - konosamenty, směnky a šeky (*C-419/11 Česká spořitelna*)
 - regres mezi dlužníky

21

Alternativa pro smluvní vztahy – prodej, služby

- směna zboží za peníze, převod vlastnického práva
- zboží:
 - ano: hmotné movité věci vč. určených k výrobě (i když kupující stanoví podmínky zpracování), software
 - ne: peníze, elektrická energie, práva, cenné papíry
- souběh prodeje zboží a poskytnutí služby:
 - *C-381/08 Car Trim*: určující je ten, který smlouvu nejvíce charakterizuje

22

Alternativa pro smluvní vztahy – předmět žaloby

- pouze utvrzení: to, které je předmětem žaloby (14/76 A. De Bloos, SPRL)
- je-li žalováno na porušení více než jedné povinnosti, je určující hlavní povinnost C-420/97 *Leathertex* (dvě rovnocenné povinnosti s různými místy plnění, mohou rozhodovat dva odlišné soudy)
- nelze-li vůbec určit, není možné dle C-256/00 *Besix* použít čl. 7.1.a (závazek na neplnění s řadou míst „plnění“)
- v situacích dohod o místě plnění, které nemá faktický vztah ke smlouvě, musí být splněny podmínky prorogace

23

Alternativa pro smluvní vztahy – místo dodání zboží

- místo dodání zboží
 - určeno ve smlouvě, fakticky plněno v tomto místě
 - určeno ve smlouvě, fakticky plněno jinde
 - bylo převzato – platí fakticita
 - nebylo převzato – platí smlouva
 - určeno ve smlouvě, fakticky dodáno nebylo
 - není určeno ve smlouvě, fakticky bylo dodáno a převzato
 - není určeno ve smlouvě, nebylo fakticky dodáno (přesun k 7.1.a?)
- více míst dodání
 - více míst uvnitř jednoho státu: C-386/05 *Color Drack* hlavní místo dodání, není-li, tak volba žalobce
 - dodání do více států: analogicky C-204/08 *Rehder* hlavní místo dodání, jinak nelze použít 7.1

24

PRAVOMOC VE VĚCECH DELITŮ A KVAZIDELIKTŮ
BRUSEL Ibis:
ALTERNATIVNÍ PRAVOMOC

25

Alternativa pro spory z deliktů – čl. 7 odst. 2

- *ve věcech týkajících se deliktní nebo kvazideliktní odpovědnosti*
 - *u soudu místa, kde došlo nebo může dojít ke škodné události;*
- delikt
- škodná událost
- účinky škodného jednání

26

Delikt, kvazidelikt

- delikt je snadnější poznat, než definovat
- *C-189/87 Kalfelis*
 - nezávislý koncept
 - odpovědnost žalovaného, která nesouvisí se smlouvou
- nekalá soutěž (*C-167/00 Henkel*)
- předsmmluvní odpovědnost (*C-334/00 Tacconi*)
- nelegální stávka (*C-18/02 DFDS Torline*)
- ručení představenstva a.s. za závazky společnosti, jestli si byli vědomi nedostatku kapitálu a vhodnosti vstupu do likvidace (*C-147/12 ÖFAB*)
- negativní určovací žaloba (*C-133/11 Fischer*)

27

Místo škodné události

- místo protiprávního (deliktního) jednání vs. místo účinků tohoto protiprávního (deliktního) jednání
- obě varianty jsou možné, výběr je na žalobci
 - *21/76 Mines, C-189/08 Zuid Chemie, C147/12 ÖFAB*
- jak je to u distančních deliktů typu pomluva, porušení práv duševního vlastnictví
 - navíc – lze se ve všech potencionálních sudištích domáhat celého rozsahu porušených práv?
 - *C-68/93 Shevill a C-509/09 eDate + C-161/10 Martinez – centrum zájmů*
 - *C-523/10 Wintersteiger*
 - *C-170/12 KDG Mediatech, C-387/12 HiHotel*

28

Účinky protiprávního jednání

- pouze přímé vs. přímé i nepřímé účinky
- *C-220/88 Dumez, C-364/93 Marinari, C-168/02 Kronhofer, C-228/11 Melzer*

BRUSEL Ibis: SPECIÁLNÍ PRAVOMOC

Důvod existence speciálních pravidel, jejich povaha

- ochrana slabšího subjektu
- přednost před obecnou příslušností a alternativami
- vnímáno jako výjimka z obecného pravidla – restriktivní interpretace použitých pojmů
- projevy ochrany
 - aktivní legitimace
 - pasivní legitimace
 - výjimka z podmínky bydliště žalovaného v EU (podnikatel, zaměstnavatel)
 - omezení prorogace
 - informovanost u tiché prorogace (podřízení se příslušnosti)
 - námitka v rámci přesunu rozhodnutí mezi státy EU

31

SPECIÁLNÍ PRÁVOMOC VE VĚCÍCH POJIŠTĚNÍ

BRUSEL Ibis:
SPECIÁLNÍ PRÁVOMOC

32

Na jaké otázky dopadá

- práva a povinnosti stran pojistné smlouvy
- vznik, zánik, porušení
- přímé žaloby poškozených vůči pojistitelům
 - C-463/06 *FBTO*
 - musí to umožňovat právo fóra
 - pojistitel musí mít bydliště v EU

33

Podmínka na straně subjektů

- subjekty musí být v nerovném postavení – nedopadá na situace, kdy se jedná o dva „silné“ subjekty (pojišťovna a zajišťovna)
 - C-412/98 *Group Josi Reinsurance Company*
 - C-77/04 *Réunion européenne*
 - C-347/08 *Vorarlberger Gebietskrankenkasse* (pojišťovna, která vstoupila regresně do práv klienta, kterému vyplatila pojistnou událost, když žaluje pojišťovnu pachatele)
- slabší subjekt: pojistník, pojištěný, oprávněná osoba

34

Projevy ochrany – aktivní legitimace

- soud pojistitele
 - pokud nemá bydliště v EU, postačuje pobočka, zastoupení nebo provozovna
- soud slabší strany
- spolupojistitel může být žalován u soudu hlavního pojistitele
- alternativně lze ještě pojistitele žalovat v místě škodné události u:
 - pojištění odpovědnosti
 - pojištění nemovitosti

35

Projevy ochrany – pasivní legitimace

- soud slabšího subjektu

36

Projevy ochrany – omezení prorogace

- Ize využít v taxativně vymezených případech:
 - dohoda je uzavřena po vzniku sporu
 - slabší strana může zahájit řízení u jiných (dalších) soudů
 - dohoda je uzavřena mezi pojistníkem a pojistitelem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto členského státu, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto členského státu přípustná
 - uzavřenou pojistníkem, který nemá bydliště v členském státě, pokud se nejedná o povinné pojištění nebo o pojištění nemovitostí nacházejících se v některém členském státě
 - týkající se pojistné smlouvy do té míry, v níž se vztahuje na jedno či více z rizik uvedených v článku 16.

37

Naopak neomezenost tiché prorogace

- slabší strana má být chráněna, ale nikoliv absolutně; pokud se dobrovolně své ochrany vzdá, nemá jí být „nucena“
- slabší strana si ale musí být vědoma toho, že může namítat nepřislusnost

38

Projevy ochrany – námitka v rámci přesunu soudního r.

- čl. 45 odst. 1 písm. e) bod i) je-li žalována slabší strana
- není zohledněn *ex offio*, ale pouze na námitku
- v rámci řízení o návrhu na odepření výkonu

SPECIÁLNÍ PRAVOMOC VE VĚCECH SPOTŘEBITELSKÝCH **BRUSEL Ibis:** **SPECIÁLNÍ PRAVOMOC**

Spotřebitel

- subjekt ve slabším postavení – nižší informovanost, nižší tendence domáhat se svých práv
 - nikoliv osoba, která sice ještě nepodniká, ale činí kroky pro své budoucí podnikání: *C-269/95 Benincasa*
 - při souběhu spotřebitelského a podnikatelského účelu smlouvy nerozhoduje poměr, ale podnikatelský účel by musel být zanedbatelný: *C-464/01 Gruber*
- nemusí být jistota o aktuálním bydlišti, pokud nejsou průkazné indicie o tom, že spotřebitel opustil EU (poté se použije poslední známé bydliště): *C-327/10 Lindner*

41

Smlouva (povaha právní skutečnosti)

- rozdíl v interpretaci oproti čl. 7 odst. 1
 - postačuje jednostranné převzetí povinnosti, *C-27/02 Engler*
- musí být dvoustranné právní jednání
 - *C-96/00 Gabriel* (nutnost objednat zboží)

42

Smlouva – jaké typy

- širší koncepce, než u Řím I
- koupě movitých věcí na splátky
 - placení rozděleno na splátky, vztah k úvěrové smlouvě, spotřebitelský leasing
 - **aktivní** spotřebitel
- půjčka návratná ve splátkách nebo jiný úvěrový obchod určený k financování koupě movitých věcí
 - **aktivní** spotřebitel
- ostatní smlouvy, pokud je profesionální či podnikatelská činnost provozována ve státě bydliště spotřebitele nebo se na tento stát zaměřuje (neutrální kritérium)
 - **pasivní** spotřebitel

43

Zaměřování činnosti, způsob uzavření smlouvy

- *C-585/08 Pammer + C-144/09 Hotel Alpenhof*
- způsob zaměřování (prostřednictvím webu) nemusí korespondovat tomu, jak se spotřebitel o podnikateli dozvěděl (kamarádi) a co spotřebitele inspirovalo k uzavření smlouvy: *C-218/12 Emrek*
- smlouva nemusí být uzavřena na dálku; postačuje, že se podnikatel na zemi spotřebitele zaměřoval a spotřebitel uzavřel smlouvu následně ve státě podnikatele: *C-190/11 Mühleitner*

44

Projevy ochrany – aktivní legitimace

- soud podnikatele (odpovídá obecné příslušnosti)
- soud spotřebitele (bez ohledu na bydliště podnikatele)
- smluvní partner – nejenom přímý smluvní partner, ale také „zastoupený“ (zprostředkovatel – reálný dodavatel služby)

45

Projevy ochrany – pasivní legitimace

- soud spotřebitele

46

Nemá-li smluvní partner spotřebitele bydliště v některém členském státě, avšak má v některém členském státě pobočku, zastoupení nebo jinou provozovnu, je s ním při sporech vyplývajících z jejich provozu jednáno tak, jako by měl bydliště v tomto členském státě.

1215/2012, čl. 18/1

- Spotřebitel může podat žalobu proti smluvnímu partnerovi buď u soudů členského státu, v němž má tento smluvní partner bydliště, nebo, **bez hledu na bydliště druhé strany**, u soudu místa, kde má bydliště spotřebitel.

44/2001, čl. 16/1

- Spotřebitel může podat žalobu proti smluvnímu partnerovi buď u soudů členského státu, na jehož území má tento smluvní partner bydliště, nebo u soudu místa, kde má bydliště spotřebitel.

47

Projevy ochrany – omezení prorogace

- lze využít v taxativně vymezených případech:
 - dohoda je uzavřena po vzniku sporu
 - spotřebitel může zahájit řízení u jiných (dalších) soudů
 - dohoda je uzavřena mezi spotřebitelem a jeho smluvním partnerem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto členského státu, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto členského státu přípustná.
 - dopadá na situace, kdy v době uzavření smlouvy mají subjekty bydliště v témže státě, ale následně se spotřebitel přestěhuje do státu jiného

48

Naopak neomezenost tiché prorogace

- spotřebitel má být chráněn, ale nikoliv absolutně; pokud se dobrovolně své ochrany vzdá, nemá mu být „nucena“
 - *C-111/09 Bilas*
- spotřebitel si ale musí být vědom toho, že může namítat nepřislusnost

49

Projevy ochrany – námitka v rámci přesunu soudního r.

- čl. 45 odst. 1 písm. e) bod i) je-li žalovaným spotřebitel
- není zohledněn *ex offio*, ale pouze na námitku spotřebitele
- v rámci řízení o návrhu na odepření výkonu

50

SPECIÁLNÍ PRÁVOMOC VE VĚCÍCH INDIVIDUÁLNÍCH PRACOVNÍCH SMLUV

BRUSEL Ibis: SPECIÁLNÍ PRÁVOMOC

51

Místo, kde zaměstnanec obvykle vykonává svou práci

- místo, kde má efektivní centrum svých pracovních aktivit
 - kde tráví většinu pracovní doby
 - kde má kancelář, v níž organizuje svoji činnost
 - kam se vrací po každé pracovní cestě
 - *C-383/95 Rutten*
- práce vykonávaná na pevných či plovoucích konstrukcích nad částí kontinentálního šelfu náležející k určitému státu je prací vykonávanou na území tohoto státu
 - *C-37/00 Weber*

52

Místo, kde zaměstnanec obvykle vykonává svou práci

- jestliže zaměstnanec je vyslán prvním zaměstnavatelem pracovat ke druhému zaměstnavateli, je místo u druhého zaměstnavatele místem relevantním pro určení soudiště vůči prvnímu zaměstnavateli
 - *C-437/00 Pugliese*
- velvyslanectví třetího státu představuje provozovnu pro spory z pracovních smluv uzavřených velvyslanectvím jménem vysílajícího státu, pokud činnost zaměstnance nespadá do výkonu veřejné moci
 - *C-154/11 Mahamdia*

53

Projevy ochrany – aktivní legitimace

- soud zaměstnavatele
- soud kde či odkud zaměstnanec obvykle vykonává svoji práci
- soud místa, kde zaměstnanec práci vykonával naposledy
- soud místa, kde se nachází či nacházela provozovna, která zaměstnance zaměstnala, jestliže tento nevykonával svoji práci v jediné zemi

54

Projevy ochrany – pasivní legitimace

- soud bydliště zaměstnance (nikoliv místo výkonu práce)

Nemá-li zaměstnavatel bydliště v některém členském státě, avšak má v některém členském státě pobočku, zastoupení nebo jinou provozovnu, je s ním při sporech vyplývajících z jejich provozu jednáno tak, jako by měl bydliště v tomto členském státě.

1215/2012, čl. 18/1

44/2001, čl. 16/1

- Zaměstnavatel, který nemá bydliště v žádném členském státě, může být žalován u soudu členského státu v souladu s čl. 21 odst. 1 písm. b).

Projevy ochrany – omezení prorogace

- Ize využít v taxativně vymezených případech:
 - dohoda je uzavřena po vzniku sporu
 - zaměstnanec může zahájit řízení u jiných (dalších) soudů

57

Naopak neomezenost tiché prorogace

- zaměstnanec má být chráněn, ale nikoliv absolutně; pokud se dobrovolně své ochrany vzdá, nemá mu být „nucena“
- zaměstnanec si ale musí být vědom toho, že může namítat nepříslušnost

58

Projevy ochrany – námitka v rámci přesunu soudního r.

- čl. 45 odst. 1 písm. e) bod i) je-li žalovaným spotřebitel
- není zohledněn *ex officio*, ale pouze na námitku spotřebitele
- v rámci řízení o návrhu na odepření výkonu